

Koroonaaja emakeeleolümpiaad

Riina Reinsalu

35. emakeeleolümpiaadi žürii esimees,
Tartu ülikooli eesti keele tekstiõpetuse lektor

2019/2020. õppeaasta meediateemaline emakeeleolümpiaad, mis kandis järjekorranumbrit 35, oli olude sunnil eripärane. Kui tavaliselt koosneb olümpiaad kahest eelvoorust – uurimistöö- ja ülesandevoorust – ning nendele järgnevast lõppvoorust, siis sel aastal tuli piirduda vaid eelvoorudega. Nimelt kehtestati päev enne lõppvooru toimumist koroonaviiruse leviku tõttu eriolukord, mistõttu lükkus lõppvoor teadmata ajaks edasi ja jäi lõpuks sootuks ära ning tulemused kuulutati välja eelvoorude põhjal. Seetõttu piirdun ka siinses artiklis üksnes ülevaatega eelvoorudest.

Kaks korralduslikku muudatust

1963/1964. õppeaastast ehk emakeeleolümpiaadi algusaegadest alates on selle üldstruktuur püsinud võrdlemisi ühetaoline: sügistelvel toimuvad kaks eelvoor (uurimistöö- ja ülesandevoor) ning kevadel emakeelepäeva paiku lõppvoor. Kõige rohkem on korralduslikke pisimuudatusi läbi teinud ülesandevoor, nii ka seekord. Nimelt asendasime emakeeleõpetajate ettepanekul senise vanuseastmepõhise edasipääsu klassipõhise, et vanuseastme noorematel oleksid vanematega võrreldes võrdsemad võimalused. Selline muudatus mõjutas noorema ja vanema vanuseastme tulemusi, kuid mitte keskmise omi, sest 9. klassi õpilased saavutasid paljudes piirkondades paremad tulemused kui 10. klassi omad ja oleksid pääsenud niisamagi lõppvooru.

2007/2008. õppeaastal tehtud muudatuse kohaselt käib emakeeleolümpiaad külakorda: ühel aastal korraldab seda Tartu ülikool, teisel aastal Tallinna ülikool. Kui senini on tegutsenud ülikoolid lahus, siis sel õppeaastal leppisime kokku, et nüüdsest kuuluvad žüriisse püsiliikmetena kolm õppejõudu kummastki ülikoolist, et ühtlustada olümpiaadi

korralduslikku poolt. See muudatus puudutas eeskätt uurimistöövõoru, kus tööde hindamisel sõelusime eelmise olümpiaadi eeskujul esmalt välja lävendi (75%) saavutanud tööd ja seejärel nende seast paremiku, kuid ühise heakskiidu said ka muud korralduslikud küsimused.

Rohke osalejaskonnaga uurimistöövõor

Kuigi vanemad õppejõud mäletavad aegu, mil olümpiaadile esitati keskeltläbi 80–100 tööd, 1988. aasta nimeolümpiaadile lausa 219 tööd, on viimastel aegadel uurimistöid nappinud. Võib küll olla, et mõne olümpiaadi üldteema kõnetab vähem kui teise oma, kuid eeldatavasti on uurimistööde vähesus tingitud hoopiski sellest, et õppijate lugemis- ja kirjutamisharjumused on mõnevõrra teisenenud ning eluolu muutunud, sh on palju konkureerivaid tegevusi. Seetõttu ei küündinud ka tänavu uurimistööde arv rekordaegade tasemeni (tõenäoliselt ei küündi see sinnani enam kunagi), kuid 23 esitatud uurimistööga 12 koolist võib rahule jääda.

Kuna seekordne olümpiaad oli meediatekstide kohta, kandes üldpealkirja „Meediatekstid tegelikkuse peegeldaja ja kujundajana“, ning need esinevad mitmesuguste žanride kujul, suunasimegi õpilasi kirjutama žanrikeskeid uurimusi. Ootuspäraselt kujunesid noorte meelisžanriteks uudised ja reklaamid, kuid analüüsi ka juhtkirju, arvustusi, persoonilugusid, veebikommentaare ja muud. Samuti leidis žanriüleseid, laiemalt meediale keskenduvaid uurimusi, kus vaadeldi muu hulgas seda, kuidas kajastatakse kliima soojenemist Eesti meedias ja tekitatakse selle kaudu nn kliimapaanikat, mil viisil avaldub Iraagi sõja uudiste kallutatatus Eesti ja välismaistes meediaväljaannetes ning kuidas kajastati ajalehes Postimees politsei- ja piirivalveameti direktori tagandamise katset.

Analüüsitavad tekstid pärinesid valdavalt kas trüki- või veebimeediast, kuid mõnel juhul oli töö autor võtnud vaevaks andmed ise koguda. Näiteks uuris Kadrina keskkooli abiturient Maria Elisabeth Bremen välireklaame Rakvere tänavapildis, pildistades selleks ühe päeva jooksul üles 479 reklaami. Lõpliku valimi moodustasid 113 reklaami, mis sisaldasid ka teksti, sest eesmärk oli analüüsida reklaamide keelelisi mõjutusvõtteid, aga ka

Tiit Hennoste „Uudise käsiraamat“ kuulus soovitusliku kirjanduse hulka (foto: Riina Reinsalu)

UURIMISTÖÖVOORU PARIMAD

10. klass

1. Kaarel-Vahur Vingisaar, Viljandi gümnaasium, „Iraagi sõja kajastamise kallutatus meedias“, juhendaja Aili Kiin

11. klass

1. Elisabeth Rebase, Hugo Treffneri gümnaasium, „Tartu rattaringluse kajastamine ajalehes Tartu Postimees“, juhendaja Monika Piirimäe
2. Emma Kutman, Gustav Adolphi gümnaasium, „2019. aasta Sibiris ilmunud klassikalise muusika kontsertide arvustuste analüüs“, juhendaja Katre Lambot
3. Daniel Moppel, Hugo Treffneri gümnaasium, „Politsei- ja piirivalveameti peadirektori tagandamiskatse diskursus ajalehes Postimees“, juhendaja Monika Piirimäe

12. klass

1. Teele Siim, Viljandi gümnaasium, „Adjektiivid parfüümireklaamides“, juhendaja Aili Kiin
2. Maria Elisabeth Bremen, Kadrina keskkool, „Plakati- ja tänavareklaamid Rakvere tänavapildis“, juhendaja Anneli Raud
3. Hanna Täht, Saaremaa ühisgümnaasium, „2019. aasta laulu- ja tantsupeoteemaliste uudiste pealkirjade analüüs“, juhendaja Rita Ilves

kõrvalekaldeid kirjakeele normist ja võõrmõju. Samuti leidis uurimistöid, kus osa andmestikust oli kogutud küsimustiku või katsega. Nii analüüsis Türi ühisgümnaasiumi 11. klassi õpilane Deisy Nursi esmalt viie sotsiaalreклаami keelekasutust ning seejärel tegi oma kaasõpilastega katse, millega selgitas välja, et kuigi pilt annab reklaami mõtet paremini edasi kui tekst, on sotsiaalreклаami mõistmiseks vaja siiski nii pilti kui ka teksti.

Uurimisobjektist olenes kasutatav analüüsimetod. Kuigi meetodi valikul oli esmatähtis, et tehtaks vahet kvalitatiivsel ja kvantitatiivsel ning sünkroonilisel ja diakroonilisel uurimisviisil, oli žürii rõõmuks ka selliseid töid, mille aluseks oli mõni keeleteaduslik tekstiuurimismetod. Meetodi asjakohasuse poolest paistis teiste seas silma Hugo Treffneri gümnaasiumi 11. klassi õpilase Elisabeth Rebase töö, kus ta uuris Tartu rattaringluse kajastamist Tartu Postimehes, eristades diskursuseanalüüsi raamistikus rattakultuuri probleemide, tulevikuväljavaadete, tagasiside ja teavitamisrepertuaari ning analüüsides nende keelekasutust.

Mitmesuguseid keeleteadmisi nõudev ülesandevoor

24. jaanuari ülesandevoorust võttis osa 1650 õpilast: nooremas vanuseastmes oli 696, keskmises 570 ja vanemas 384 osalejat. Kuna selle voo töid parandavad piirkondlikud komisjonid, otsustas žürii koostada ülesanded, mis on meediaga vähemalt otsiti seotud ja võimalikult konkreetsete vastustega. Enamik meediatekstide tõlgendamise ülesandeid jäi ootama lõppvooru.

Ülesandekomplektid erinesid vanuseastmeti ja nende ühisosa oli võrdlemisi väike. Üksnes

ülesanne, kus õpilastel tuli leida uudiste pealkirjadest eksimused sõnade käänamise ja pööramise reeglite vastu, oli kõigil vanuseastmetel ühine, kuigi eri raskusastmega. Selles ülesandes osutusid keerulisimaks tegusõnade *töötama* ja *tüütama* kesksõnavormid: osal jäi märkamata, et pealkirjas *Stockmanni ristmikul ei töödanud foorid* peaks olema *töötanud*, osa aga pidas ekslikult valeks pealkirjas *Õppekeeleerandit taotlenud gümnaasiumide noorte keeleoskus on hea ja paraneb* vormi *taotlenud*. Omajagu segadust tekitas sõnade *ümbrik* ja *ämblik* mitmuse osastav kääne: lubatud on nii *ümbrikke* kui ka *ümbrikuid*, kuid üksnes *ämblikke*.

Kõigis komplektides oli ka üks vana kirjavaiisi ülesanne. Noorema ja vanema vanuseastme õpilased pidid ajastule omase tunnuste põhjal ühendama etteantud tekstikatke väljaande ja aastaarvuga. Korrektsete vastuste arv näitab, et see ülesanne oli üldjoontes lihtsate killast. Raskemad olid vaid need vanema vanuseastme tekstikatked, mis ei sisaldanud kultuuriloolisi vihjeid ja mille puhul tuli otsus teha pelgalt keelekasutuse põhjal, nt *Innimesse omma mõnnekord kooljide matmisse man ni kergemelelisse ...* (Tartu Maarahva Nädalaleht, 1806); *Kolmtõistkümmend wersta meist, Ria pole, olli suur kiwwi tule käest mahhatulnud ...* (Maarahva Nädalaleht, 1821). Seevastu keskmise vanuseastme õpilased said lugeda 19. sajandi alguse uudist kaubaveo kohta ja vastata etteantud küsimustele.

Kuna olümpiaadi üldteema tekitas õigustatud ootuse tõlgenduslike ja loominguliste ülesannete järele, sisaldasid komplektid neidki. Näiteks olid nooremale vanuseastmele ette antud sõnapaarid, mille abil tuli moodustada uudiste pealkirju. Peale traditsiooniliste informatiivsete pealkirjade (nt *Rõngu elanikel tuleb tormi tõttu mõned päevad veeta veeta*) loodi ka selliseid pealkirju, mis väljendavad klõpsuajastu pealkirjamoodi. Nii ei selgu pealkirjast *Kas pigem või või sulajuust? Tuntud toitumishõustaja räägib tervislikest võileivavalikutest*, kumba toiduainet eelistada ning kes

ÜLESANDEVOORU PARIMAD

7. klass

- Ranno Valk, Jõgeva põhikool

8. klass

- Annika Rääbis, Tartu Kivilinna kool

9. klass

- Ellen Marigold Roper, Tallinna reaalkool

10. klass

- Katariina Visnap, Tallinna inglise kolledž
- Anabel Zopp, Miina Härma gümnaasium

11. klass

- Kertu Birgit Anton, Tallinna reaalkool

12. klass

- Jan Seilenthal, Tallinna inglise kolledž

Emakeeleolümpiaadi auhinnad jõudsid võitjateni posti teel (foto: Riina Reinsalu)

see toitumisnõustaja on. Lisaks tuli osalejatel tõlgendada etteantud reklaame ja graafikuid, leida koomiksitest viiteid teistele tekstidele, paigutada uudise laused loogilisse järjekorda, otsida sõnarägistikust meediažanre jne.

Toimumata jäänud lõppvoor

Emakeeleolümpiaadi lõppvoor oleks pidanud toimuma 13. ja 14. märtsil Tartu ülikoolis. Ootasime Tartusse 90 emakeelehuvilist 42 koolist. 13 õpilast, kellest viis esindasid Kadrina keskkooli, pääsesid lõppvooru sisuka uurimistööga. Seevastu 77 õpilasele tagas lõppvooru koha hea tulemus ülesandevoorus. Tublide ülesandelahendajate hulgas oli enim õpilasi Tallinna reaalkoolist (5 õpilast) ning Tallinna inglise kolledžist, Tartu Miina Härma gümnaasiumist, Hugo Treffneri gümnaasiumist, Pärnu Sütevaka humanitaargümnaasiumist ja Tartu Mart Reiniku koolist (4 õpilast). Uurimistöö- ja ülesandevoorus osalejate omavaheline mõõduvõtmine jäi kehtestatud eriolukorra tõttu paraku ära. Kohad kuulutati välja eelvoorude põhjal ja auhinnad¹ toimetati parimateni posti teel.

¹ Koostööpartnerid: haridus- ja teadusministeerium, Tartu ülikooli teaduskool, Emakeele Sihtasutus, kirjastused Maurus, Koolibri, Avita ja Petrone Print.

Ühes lõppvooru tühistamisega jäi ka emeriitdetsendil Valve-Liivi Kingisepal pidamata aktusekõne, mis oli mõeldud seniste emakeeleolümpiaadide, sh 1964. aastal toimunud esimese olümpiaadi meenutuseks. Selle kõne lõpuosas plaanis Valve-Liivi Kingisepp arutleda selle üle, milles seisneb kooliõpilaste emakeeleolümpiaadid elujõulisus. Vastus sellele küsimusele passib hästi ka artikli lõppu: „Põhjusi võib olla palju, aga ärgem unustagem kõige tähtsamat: need püsivad ühismeele, ühistunde alusel – õpilaste, eesti keele õpetajate ja korraldajate vaba tahte põhjal, ühise emakeele, eesti keele armastuse jõul. Olgu seda jõudu kõigil jätkuvalt tulevikus!“

OK